

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА У ФОРМУВАННІ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ

Кисла Оксана,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

 oshagro@gmail.com

Коваль Вікторія,

кандидат біологічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна

 kovalchernigov@gmail.com

Освітні реформи, що відбуваються в Україні, стосуються оновлення змісту освіти, а разом із цим і модернізації підручників. Проблема створення шкільного підручника перебуває в центрі уваги фахівців галузей педагогіки, психології, фахових методик. Особливої актуальності проблема підручникотворення набуває у зв'язку з впровадженням концепції НУШ та переходом від знанневоорієнтованого до компетентнісного підходу у навчанні, де на перший план постає формування наскрізних умінь і навичок. Водночас в останні роки спостерігається загальне зниження позитивної мотивації учнів до навчання, і це обумовлено декількома вагомими чинниками. По-перше, у зв'язку з запровадженням карантинних заходів щодо COVID-19 відбувся перехід на дистанційну форму навчання; по друге, невідповідність між інтенсивністю розвитку цифрових технологій, що впливає на розвиток сучасної дитини, та повільним упровадженням їх у шкільну практику, по-третє, повномасштабне вторгнення РФ і запровадження військового стану в Україні спричинило складні умови для навчання та призвело до психологічної невизначеності, негативного емоційного стану у дітей і зниження загальної позитивної мотивації до навчання.

Тому метою доповіді є розкриття дидактичних можливостей сучасного підручника у формуванні позитивної мотивації до навчання у контексті запровадження Концепції Нової української школи.

Проблему сучасного підручника як багатофункціональної системи навчання і розвитку досліджували В. Безпалько, В. Біблер, А. Блох, Г. Гранік, А. Гречихін, Д. Зуєв,

Я. Кодлюк, І. Лернер, В. Максаковський. Дослідженням структури, закономірностей та умов формування мотивації у навчальному процесі присвячені роботи український та закордонних учених: Д. Ельконін, Г. Костюк, О. Леонтєв, Є. Ільїн, П. Якобсон, С. Рубінштейн, А. Маслоу.

Загальновідомо, що ефективність навчальної діяльності молодших школярів залежить від багатьох чинників, серед яких вагоме значення має психологічна складова – мотивація на успішну діяльність або позитивна мотивація (Докучина, 2011).

Мотивація до навчання – одна з головних умов реалізації освітньо-виховного процесу. Вона сприяє розвитку інтелекту, є рушійною силою вдосконалення особистості в цілому. Формування мотивації в учнів до навчальної діяльності є однією з головних проблем сучасної школи. Її актуальність обумовлена оновленням змісту навчання, постановою завдань формування у школярів прийомів самостійного набуття знань в умовах дистанційного навчання, пізнавальних інтересів, життєвих компетенцій, активної життєвої позиції. Проблема формування мотивації знаходиться на стику навчання і виховання. Тобто увага педагогів та психологів повинна бути спрямована не тільки на здійснення учнем навчання, але і на те, як і що відбувається у розвитку особистості учня у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Учень на уроці повинен бути налаштований на ефективний процес пізнання, відчувати особисту зацікавленість в ньому, розуміти, що і для чого він виконуватиме. Без виникнення цих мотивів навчальна діяльність не може принести позитивний результат. Щоб досягти необхідного результату, можна використовувати різноманітні прийоми формування пізнавальних мотивів.

У структурі уроку, мотивація навчальної діяльності учнів – це окремих етап. Проте вчителю її треба підтримувати на кожному етапі різними способами – залежно від дидактичної мети й типу уроку.

Підручник є одним із засобів формування позитивної мотивації навчальної діяльності учнів, розвитку інтересу до пізнання світу. Науковець Т. Докучина вважає, що розвиток позитивної мотивації навчання є однією з умов формування цілісної, всесторонньо розвинутої особистості, а сучасна освіта орієнтована саме на розвиток успішної особистості учнів (Докучина, 2011).

Розглянемо дидактичні можливості підручників у розвитку позитивної мотивації до навчання. У дослідженні використано теоретичний аналіз нормативних документів України, психолого-педагогічної і методичної літератури, навчальних програм для початкової школи та власний досвід експертизи проєктів підручників «Я досліджую світ» для 2, 3, 4 класів закладів загальної середньої освіти, які було подано на конкурс.

Проведене дослідження дозволяє зробити загальні висновки щодо розвитку позитивної мотивації засобом підручника. Більшості підручників Нової української школи властиві такі риси:

- використання цікавих пізнавальних матеріалів, пропонується інформація з точки зору її значущості для молодших школярів; наявність завдань творчого характеру: виконай поробку за власним задумом, створи колаж, презентацію, пофантазуй і намалюй, розіграйте уявну ситуацію;

- подання програмового матеріалу за розділами, методично умотивовано, з урахуванням принципів послідовності, логічності, що дозволяє сучасному школяру опанувати навчальний матеріал, наявні пояснення, алгоритми, зразки виконання завдань, завдання для самоконтролю;
- наявність різноманітних завдань, завдяки чому відбувається формування в учнів інтелектуальних почуттів, стимулювання пізнавальних потреб та інтересів (створення ситуацій пізнавальної новизни, емоційно-ціннісних переживань, зацікавленості, здивування тощо);
- емоційна насиченість змісту навчального матеріалу, є завдання, що ґрунтуються на досвіді учнів та відповідають їх життєвим потребам та зацікавленням, завдання мають практико-орієнтовану спрямованість;
- застосування інноваційних технологій навчання (використання QR-кода для перегляду цікавих фактів, прослуховування оповідань);
- проблемні завдання, що спонукають до аналізу, визначення причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення, самостійного знаходження рішення;
- спрямованість на створення передумов активної взаємодії усіх учасників освітнього процесу, розвиток комунікаційних умінь, наявні проекти, завдання «Робота в групі», «Робота в парі»; а також завдання, що стимулюють обмін думок учнів, вражень, моделювання життєвих ситуацій;
- представлена можливість створення «ситуації успіху у навчанні».

Отриманні результати свідчать, що сучасний підручник Нової української школи має значні можливості для розвитку позитивної мотивації до навчання учнів початкової школи, адже саме у молодшому шкільному віці формуються основи мотивації навчальної діяльності, і саме тому цей вік має важливі резерви розвитку мотиваційної сфери учнів.

Список використаних джерел

- Андрусенко, І., Вдовенко, В., Котелянець, Н., Агєєва, О. (2019). *Я досліджую світ: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)*. Київ: Грамота.
- Бібік, Н.М., Бондарчук, Г.П. (2020). *Я досліджую світ: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)*. Київ: Ранок.
- Волощенко, О.В., Козак, О.П., Остапенко, Г.С. (2019). *Я досліджую світ: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)*. Київ: Світич.
- Гільберг, Т.Г., Тарнавська, С. С., Павич, Н. М. (2021). *Я досліджую світ: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)*. Київ: Генеза.
- Грущинська, І.В., Хитра, З.М., Дробязко, І.І. (2021). *Я досліджую світ: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах)*. Київ: Оріон.
- Докучина, Т.О. (2011). Мотивація навчання як запорука стимулювання учнів до досягнення успіху. *Педагогічна освіта : теорія і практика: збірник наукових праць*, 8, 32 – 37.